

Alexis G. Burgess – John P. Burgess: Truth

Princeton, Princeton University Press 2011. 158 s.

Když si znalec určitého oboru přečte knížku, která je úvodem do „jeho“ disciplíny, obvykle vyjádří nespokojenost nad tím, že ta knížka neuvádí do celé šíře problematiky a že neoprávněně zjednodušuje to či ono téma. Nejinak tomu je i u recenzované knihy. Po jejím přečtení ovšem recenzent dospěl rovněž k potvrzení předpokladu, na jehož základě se knihu přece jen vůbec rozhodl prostudovat: John P. Burgess je autor vysoké úrovně, jenž má schopnost sdělit určitý podstatný rys studované problematiky, který obvykle dosud nebyl zdůrazňován. Máme-li předjímat závěr této recenze, pak právě mnohé jím zpracované pasáže stojí za přečtení i pro ty, kteří se knihou nechtějí příliš zdržovat, avšak o téma pravdy z pohledu moderní logiky a o ní se opírající filosofie mají obecný zájem.

Kniha vyšla v edici Princeton Foundations of Contemporary Philosophy, kterou řídí Scott Soames, a je vskutku zamýšlena jako úvodová. Je patrné, že je intendována jako úvodová pro studenty filosofie, kteří nemají žádný zvláštní zájem o logiku, výklad je totiž relativně nenáročný. Jen některé volitelné kapitoly obsahují trochu „technického aparátu“. Jak oba autoři v úvodu přiznávají, autorem techničtějších pasáží je John P., zatímco autorem filosofických pasáží je Alexis G. Recenzent má dojem, že ony „logické“ pasáže jsou o úroveň či dvě lepší.

Pokud by měl recenzent specifikovat, čím ho kniha obsahově zaujala, o čem kniha v zásadě je, řekl by asi následující. Z několika okruhů, jež se obecně týkají problematiky pravdy, se autoři zaměřili vlastně jen na některé otázky „logiky“ pravdy (zvláště na Kripkeho) a na některá témata spjatá s deflacionismem a například antirealismem. Je toto příliš málo? To nelze říci jednoznačně, poněvadž neaktuálnější debata, vedená zvláště v top filosofických časopisech (mj. vycházejících většinou v USA), vskutku zahrnuje víceméně jen tato témata. Autoři jsou tedy aktuální; z jiného úhlu pohledu lze ovšem říci: jsou poplatní době. Pozoruhodná témata, jako problémy pravditelů a pravděnců a mnohá další (v tuzemském prostředí zčásti známá z knihy Petra Koláře *Pravda a fakt*, Praha, Academia 2002), v posuzované knize adekvátně pojednána nejsou.

Jak moc prosazují autoři v knize své vlastní názorové preference? Zachovávají autoři uvádějící do problematiky nestrannost? Dle názoru recenzenta je filosofický výklad v knize většinou celkem vyrovnaný. Ovšem výkladu antirealismu byla věnována nepoměrně větší pozornost než realismu, který byl poněkud odbyt. Také inflační přístup byl odbyt, tentokrát ve prospěch výkladu deflacionismu (atp.). Více jak stránku, v tak malé knize je to hodně, zabírá fikcionalismus vyložený v Alexisevě disertaci (jak jepičí život obvykle mívají teorie z disertací netřeba připomínat). Co se týče logických pasáží, koněm, na něhož se v knize nejvíce sází, je – do jisté míry oprávněně – Kripke. Sympatie s parakonzistency či kontextualisty ale zcela chybí. Nemalá pozornost je na druhou stranu věnována presentencialismu, který nemá (pomineme-li jejího tvůrce) příliš mnoho obdivovatelů. Tudíž kdybych měl knihu doporučovat studentům, musel bych je varovat před místy nedobrym podáním skutečné situace v problematice logických přístupů k pravdě. Právě toto se mi jeví být největším nedostatkem celé knihy: je to úvod, ale není dostatečně objektivní.

Nyní postupně projdeme obsahy jednotlivých kapitol. 1. Úvod nijak nepřekvapí. A přece: autoři si myslí (s. 12; všechny stránkové údaje v závorkách se vztahují k recenzované publikaci), že pravdivost větných type-ů je odvozena od pravdivosti větných tokenů; důvodem je odvislost pravdivosti od kontextuální saturace indexických elementů věty; uvědomme si ale, že to má nepřijatelný důsledek, poněvadž jeden type může získat protichůdné vlastnosti díky odlišným saturačním indexickým elementům jeho tokenů. Co se týče propozic (s. 13-15), autoři ani nezmiňují možnost, že by propozice mohly být explikovány jako třídy možných světů (jak kdysi tvrdil Kripke a po něm intenzionální sémantici); existenci propozic navíc autoři zřejmě vůbec neuznávají.

Kapitola 2. *Tarski* má rovněž očekávatelný obsah. Autoři ale mile překvapí zdůrazněním ne vždy zmiňovaných podrobností. Je uvedeno, že Tarským je jazyk L překládán do meta-L, že je jím zkoumána extenze, nikoli intenze predikátu „T“, atp. Pěkně je vysvětlen rozdíl mezi rekurzivní a přímou definicí a jeho dopad pro Tarského projekt. Technické podkapitolky stručně vysvětlí i teorém o autoreferenci a teorii modelů.

Kapitola 3. *Deflacionismus* uvádí v dílčích podkapitolách redundanční teorii, presentencialismus i diskvotační teorii, která je běžně buď vynechávána, nebo neoprávněně podsunována Tarskému (podobně správně se kniha vyhnula tomu, aby Tarskému podstrčila Quinovu indexaci anglického výrazu „true“). Následují recenzentovi ne příliš jasné výklady (například reference), které sympatizují s filosofií deflacionismu.

Kapitola 4. *Neurčitost* je vystavěna na dobrém nápadu rekapitulovat faktory znejasnější pravdu. Jsou to především v samostatných podsekcích zkoumaná témata presupozice, vágnosti, popření („denial“). Naneštěstí následují poněkud rozplývavá témata „Doublespeak, defeatism, dependence“ (v zásadě významová ambivalence) a relativismus (lokální i globální).

Kapitola 5. *Realismus* je stejně tak dlouhá, jako kapitola předchozí. To není adekvátní, neboť například problém korespondence je filosoficky mnohem bohatší než třeba problém negace vs. popření. Témata sekcí jsou: realismus vs. deflacionismus (včetně toho, jak se to projevuje ve snaze pravdu definovat), korespondenční teorie, teorie pravditelů, fyzikalismus (tady začala i tato kapitola postupně ztrácet tah), užitečnost a normativita (tj. Dummett).

Kapitola 6. *Antirealismus* nejprve vysvětlí rozdíl mezi významem a pravdou, resp. pravdivostními podmínkami. Následují sekce věnované davidsonianismu, dummettianismu vs. davidsonianismu, dummettianismu vs. deflacionismu. Autoři jsou zjevně znalí problému, daný výklad je asi nejlepší mezi všemi filosofickými výklady z celé knihy. Poté následují pasáže o holismu a pluralismu.

Kapitola 7. *Kripke* je dle názoru recenzenta z celé knihy vůbec nejzdařilejší. Takovýto přístupný a přitom adekvátní výklad Kripkeho myšlenek lze v soudobé literatuře jen stěží najít. Po sekcích jako „Minimální pevný bod“ kapitolu uzavírají sekce o revizionismu a axiomatizaci pravdy (ve smyslu Fefermana, Friedmana a Shearda, nikoli Halbacha či Horstena).

Uzavírající kapitola 8. *Neřešitelnost?* se nevěnuje jen lhářskému paradoxu. Pro recenzenta to byla inspirující kapitola, byť s autory vícekrát nesouhlasil a jejich podání věcí má místy za diskutabilní. Autory je napřed uvedeno úsudkové schéma lhářského paradoxu ve fitchovském stylu dedukce. Zdá se, že autoři sympatizují spíše s řešením paradoxů na základě odsouzení některého inferenčního kroku než na základě odsouzení některé premisy (to je mj. typické pro řešení paradoxů, která byla navrhována od konce 70. let 20. století). Nejprve je zkoumán „revenge problem“ (mstivý návrat paradoxu) a pak trojhodnotové/parciální řešení (autoři zde opakují častý omyl, že Kleeneho trojhodnotová logika je parciální logika).

Následuje sekce o parakonzistentismu. Bez zvláštní snahy mu porozumět autoři uzavírají, že je to vlastně jen taková parciální logika naruby. To je ve skutečnosti produkt více omylů: autoři ztotožnili dvojitou pravdivostní hodnotu Priestova systému s třetí pravdivostní hodnotou trojhodnotové logiky, a tu zase ztotožnili s ničím („gap“) parciální logiky, přičemž to vše je chybné. Pomineme-li, že Priest dospěl i ke čtyřhodnotové logice (T, F, glut a gap, ač to v jeho podání není dočista Belnapova FOUR), tak přece dlouhou dobu prosazoval, že dialetheia je případ, kdy něco má dvě pravdivostní hodnoty (ve smyslu množiny hodnot). Výklad autorů se tudíž Priestovi a jeho sympatizantům určitě nebude líbit.

Zcela podobnou námitku by nepochybně měli vznést i kontextualisté ve věci obsahu následující sekce. Ta představuje kontextualismus jako vlastně jen období Tarského hierarchického přístupu. Jistě, Burge či později Glanzberg hierarchicky indexovali kontextově determinovaný význam, resp. extenze. Jenže Simmons přece hierarchie striktně odmítal a Barwise s Etchemendym rovněž. Nakonec autoři shodně odsuzují kontextualismus jakožto russellovskou teorii, podle níž se názor „všechny propozice, co se zdají být o všech propozicích, nejsou kvůli restrikcím

o všech propozicích“ sám vyvrací (což je gödelovská námitka proti rozvětvené teorii typů). Při nasazení nějaké takovéto námitky vůči kontextualismu se patrně jedná o variantu (nejen) někdejší Bealovy námitky vůči Simmonsovi (potíže s kvantifikací přes všechny kontexty, neboť při tomto jsme v jednom z těchto kontextů). Lze ale dosti pochybovat o vhodnosti jejího nasazení právě v uváděné podobě. Je navíc nemístné tvrdit – jak činí autoři – (tamtéž, s. 127), že Russell poskytl kontextualistům jejich doktrínu.

Poslední sekci této kapitoly autoři nadepsali „Inconsistent theories“, ale recenzentovi není příliš jasné, oč jim vlastně šlo. Diskutují názory Mattiho Eklunda, což je překvapivé, poněvadž toho lze jako teoretika problematiky pravdy a paradoxů zatím jen stěží považovat za významného. Záhy se dočítáme, co měl jeden z autorů v disertaci. (Fikcionalismus spočívá v tom, že mluvením vně fikce je například „Ihářský paradox ukazuje nekoherenci pojmu pravdy“, kdežto mluvením uvnitř fikce je „tvrdit, že nějaká propozice je pravdivá, obnáší tvrdit tu propozici“.)

Zcela poslední, neobsahová kapitola zájemcům o téma problematiky pravdy doporučuje knihy a stati k dalšímu přečtení.

Celkový názor recenzenta na knihu byl naznačován již výše. Několik pasáží má vskutku pozitivní pedagogickou hodnotu (zejména výklad Kripkeho); některé jsou ale naopak pedagogicky dosti nevhodné (například zkeslení kontextualismu či parakonzistentismu). Kniha z podstaty věci neměla být vědecky přínosná, a celek je tedy relativně kompaktní úvodovou knihou. Jako taková ale přesto nenahradí např. známou Kirkhamovu práci *Theories of Truth: A Critical Introduction*, která je ovšem o mnoho delší než recenzovaná kniha, což u úvodové práce může být pro některé čtenáře překážkou.